

Sluttrapport for dokumentasjons- og opplæringsprosjekt nr. 27520220

Samling med tema glassmaling, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, 11.–13. juni 2024

Dokumentator: Inger Smedsrud

Samling med tema glassmaling, Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, 11.-13. juni 2024

Prosjekt nr.: 27520220

Prosjektbeskrivelse:

Norsk håndverksinstitutt har i flere år planlagt å gjennomføre et lite prosjekt knyttet til blyglasshåndverkerfaget og sommeren 2024 fikk vi endelig realisert det. Leder ved blyglassverkstedet ved NDR, Elisabeth Sinnerud, ordnet det slik at vi fikk bruke verkstedet der, og det fungerte veldig bra. Temaet for de tre dagene var glassmaling. Dette er ikke nødvendigvis noe blyglasshåndverkere arbeider mye med, men gir flere muligheter med tanke på design og arbeidsoppdrag.

Arbeid med blyglass dreier seg vanligvis om å sette sammen fargede glassbiter, oftest montert i blyinnfatninger. Glassmaling i betydningen å male på glass, kan være nødvendig for å kopiere dekor i restaureringsoppdrag, men kan også brukes i utvikling av nye produkter. Fagansvarlig Sigrid Blekastad hadde lagt opp til at deltakerne skulle prøve seg på blanding av malinger, bruk av ulike pensler og andre redskaper, konturmaling, skulpturering med maling, toning og brenning. HMS var også et tema, siden materialene som brukes kan være skadelige for helsen.

Prosjektperiode: 2024

Sluttrapport: 2024

Sted: Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider, Trondheim

Deltagere

Tradisjonsbærer: Sigrid Blekastad

Fagpersoner:

Elisabeth Sinnerud (blyglasshåndverker og verkstedleder, NDR)	Trondheim
Ståle Gjersvold (blyglasshåndverker, NDR)	Trondheim
Rakel Lyng (lærling blyglasshåndverkerfaget, NDR)	Trondheim
Ylva Renée Grøset (hospitant/snart lærling i blyglasshåndverkerfaget, NDR)	Trondheim
Anette Muldal (blyglasshåndverker og daglig leder, Morad Vest)	Ålesund
Inger Lise Tollefsen (blyglasshåndverker, Tønsberg Glassliperi)	Tønsberg
Knut Einar Nordgren (blyglasshåndverker og leder, Svelvik Kunstglass)	Svelvik

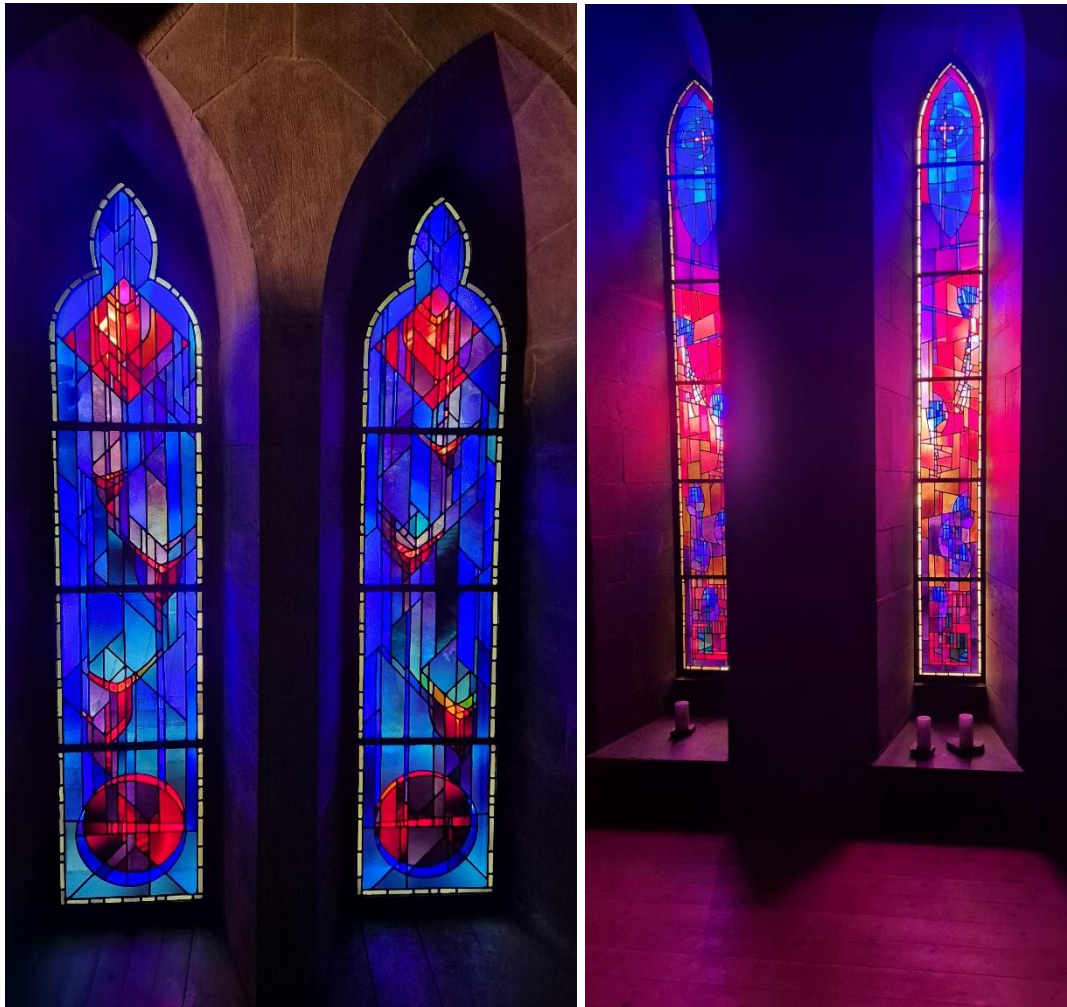
Dokumentator: Inger Smedsrud

Ansvarlig Norsk håndverksinstitutt: Inger Smedsrud

Samarbeidspartner: Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider

Glassmaling

Glassmalerier brukes ofte som en betegnelse på bildeframstillinger i kirker og en del offentlige bygninger, hvor fargede glassbiter er satt sammen med blyinnfatning. Blyglass har vært framstilt i mer enn tusen år og var her i landet særlig mye brukt i kirker som ble bygd på 1800-tallet. Detaljer som viser mennesker, ansikter, figurer o.a. kan være malt på glassbiter og brent. I dag kan glassmaleri brukes til både tradisjonelle og moderne kunstuttrykk og det kan brukes ulike teknikker. Samlingen i Trondheim dreide seg om å male på glass med ulike malingstyper og pensler eller andre redskaper. Ulike teknikker kan brukes for å lage detaljerte bilder eller spesielle skyggeeffekter. Malingen kan inngå i kirkelige glassmalerier eller utgjøre frittstående kunstverk. Glassmaleri omfatter både kunst og håndverk. Glassmalerier mot lys gir et virkningsfullt farge- og skyggespill.

Glassmalerier laget av Oddmund Kristiansen i et par av kapellene i Nidarosdomen.

Innføring i glassmaling

Sigrid Blekastad har arbeidet med blyglass og glassmaling i 20 år. Både Sigrid Blekastad og Elisabeth Sinnerud har bachelorgrad fra The Welsh School of Architectural Glass i Wales og Sigrid har mastergrad i faget fra universitetet i Edinburgh i Skottland. Noen av deltakerne på samlingen har en del erfaring med glassmaling, mens andre ikke har prøvd det før. Siden glassmaling ofte er knyttet til restaureringsoppdrag, blir det mindre anledning til å eksperimentere fritt. Sånn sett var det mulig for å alle å prøve seg på litt nye utfordringer.

Pigmentene som skal brukes til konturmaling og toning oppbevares i glasskrukker.

Innledningsvis gikk Sigrid gjennom litt HMS. Det bør brukes støvmaske når man arbeider med å blande pigmenter og annet pulver. Man må også være bevisst på å sortere giftige rester i spesialavfall og ikke bare skylle det ut i vasken. Håndvask er også viktig om man ikke bruker hansker.

Første oppgave var å vaske glassplater med vann og litt såpe for å bli kvitt fingermerker mv., deretter tørke med papir eller klut som ikke loer. Neste trinn var å blande maling for å øve på å male linjer med pensel, mønstre og konturmaling.

Svart pigment med litt vann gnis godt ut ved hjelp av en spatel eller malerkniv.

For å jobbe pigment blandet med litt arabicum (bindemiddel) og vann godt ut, ble det brukt en sandblåst glassplate og malerkniv. Det var satt frem et godt utvalg av ulike typer pensler, slik at alle skulle kunne prøve ut penseltyper i forhold til oppgave og ønsket effekt.

Eksempler på øvelser med å male streker og ulike former.

Elisabeth Sinnerud maler og skyggelegger en løvefigur etter tegning plassert under glassplata.

Feil i påføringen eller for tykke streker, kan korrigeres ved bruk av en stiv pensel eller trepinne. Når malingen er tørr kan disse redskapene brukes for å ta bort maling. Løs maling ristes lett av glassplata.

Sigrid blandet også nellikolje og svart pigment. Dette ga en maling med behagelig aroma og påføring med pennesplitt gjorde det litt lettere å få til tynnere og mer detaljerte streker og mønstre.

Ylva R. Grøset bruker pennesplitt dyppet i pigmentert nellikolje for å tegne på glasset ut fra kopiert tegning under glassplata. Håndstøtten av tre kan være grei å bruke for å gi stabilitet i hånden og sikre kontroll og presisjon i arbeidet.

Dekorerte glassplater er lagt klare for brenning i ovn.

Glassbildene ble lagt i ovnen som ble stilt inn på 640 grader med «trekkesid» i ca. 10 minutter før ovnen avkjøles i løpet av mange timer, i dette tilfellet i løpet av natta. Illustrasjonene skal senere brukes som grunnlag for skulpturering med maling og toning eller fargelegging med sølvnitratmaling.

Skulpturere med maling og lys

Mørkt brunt pigment ble blandet med litt arabicum og vann. Malingen blir påført det brente motivet med en pensel som tar opp mye maling. Malingen påføres glassplate med brent motiv i jevne strøk. Deretter brukes en fordriver for å ta vekk farge og kunne skimte motivet igjen. For å unngå rette striper, børster man i ulike retninger. Etter hvert som motivet under dekkstrøket kommer frem, må det børstes veldig lett for å unngå utilsiktede lyse felter.

Knut Einar Norgren har lagt på mørkt malingsstrøk på bildet sitt og bruker fordriver for å ta bort maling.

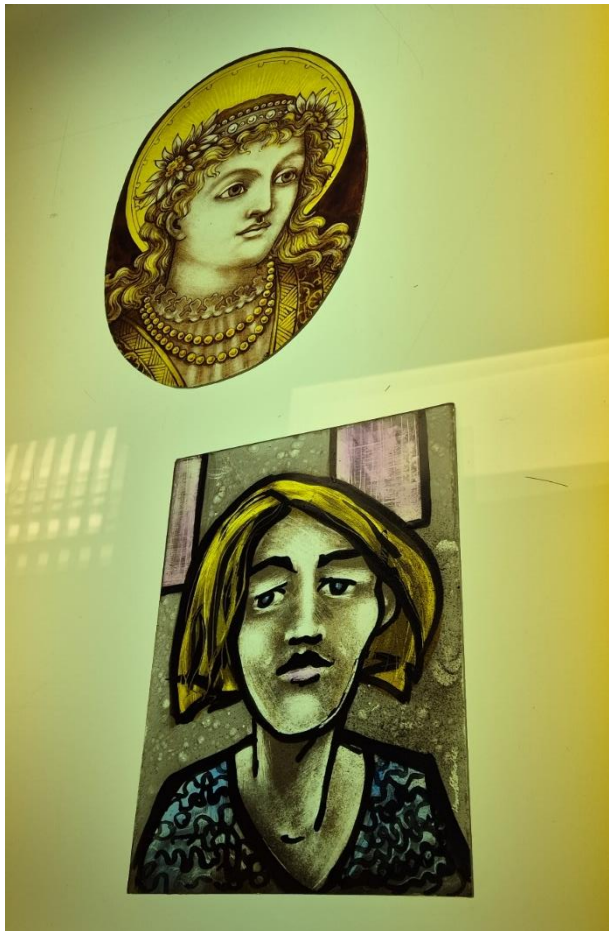
Sigrid Blekastad har blandet maling for toning som er penslet på det brente motivet på glassplaten. Hun bruker en fordriver (av grevlinghår) for å ta bort en del pigment og etter hvert skulpturere med lys og linjer.

Ved utforming av ansiktsillustrasjonen, må man tenke på hvordan lys naturlig treffer et ansikt. Sigrid tipset om å først lage hvite felt i øynene, på underleppen og øverst på kinnet og så arbeide videre derfra.

Sigrid Blekastad viser hvordan påført maling kan fjernes ulike steder for å få fram ønsket effekt i bildet.

Ved å bruke stoplerpkost eller svamp i tillegg til ulike pensler, kan det oppnås en rekke effekter.

Sigrid hadde med seg eksempler på glassmalerier hvor det var brukt ulike teknikker, bl.a. toning, fargelegging, mønster etter vanndusj og skyggelegging etter påført mørkt malingslag.

Anette Muldal bruker en trepinne for å fjerne maling og skulpturere bildet sitt.

Det er fint å arbeide med lys og skyggelegging på lysbord, men det er også lurt å innimellom holde motivet mot naturlig dagslys for å se hvor det bør tas bort mer maling.

Anette Muldal ser på glassmaleriet mot dagslyset.

Inger Lise Tollefsen har valgt en stoplet bakgrunn til sitt bilde.

Byggfagklasse på besøk på blyglassverkstedet får lære litt om blyglass og glasskjæring.

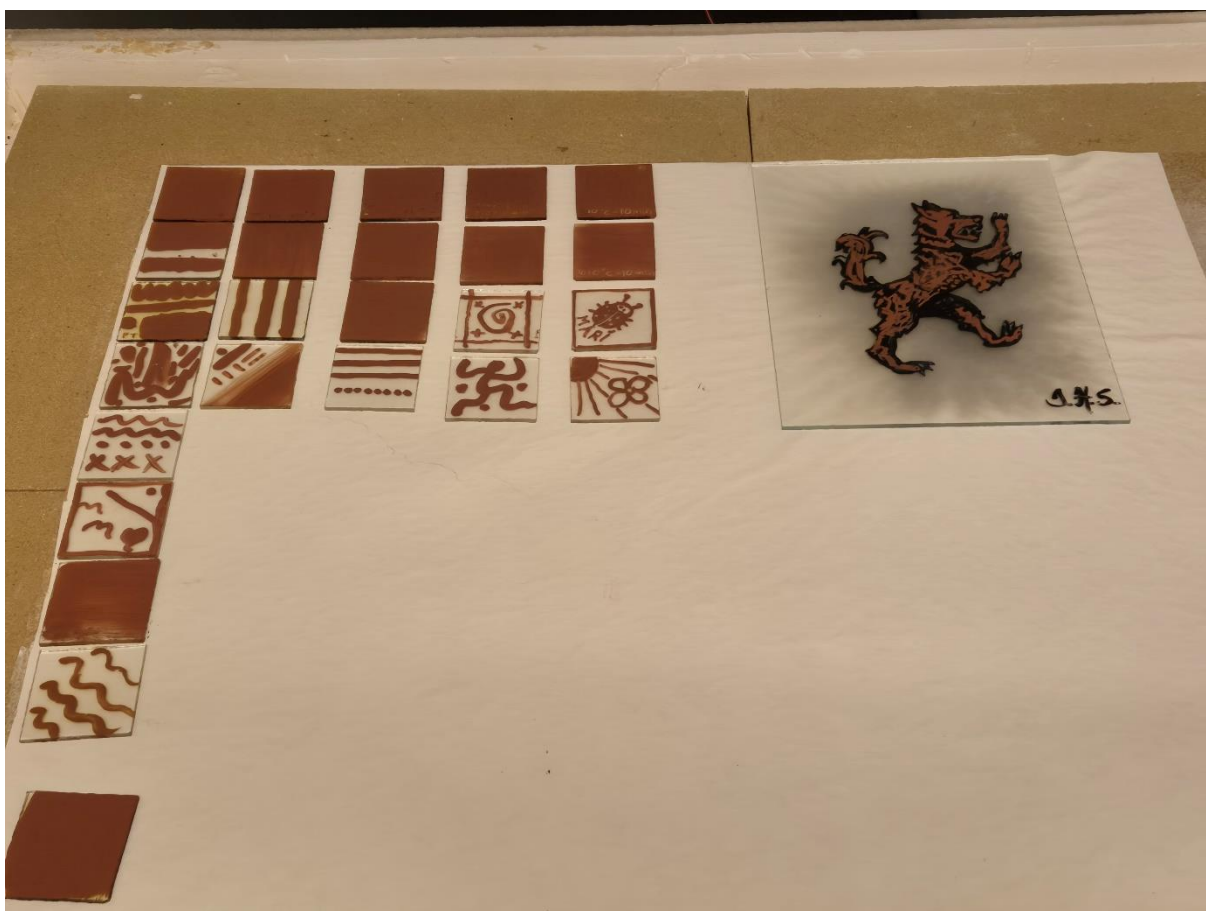
En byggfagklasse fra Trondheim besøkte NDR og fikk informasjon om ulike tradisjonelle bygningsfag. Ikke uventet viste det seg at de færreste kjente til blyglasshåndverkerfaget, eller glassarbeid generelt. Etter innspill fra tilstedeværende blyglasshåndverkere og ikke minst lærling i faget, visste de litt mer om arbeidsområdet når de dro. Mange fikk prøve å skjære og knekke glass og syntes dette var morsomt. Ungdommene ga en påminning om at det er viktig å få informert omverdenen om at det finnes spesielle små fag som kan være viktige i ulike sammenhenger.

Fargelegge med sølvnitrat

Glassplatene som skulle brukes, ble først vasket godt. Det ble malt på både fortinnet og ufortinnet side av prøvebiter i glass. Tykkelse, penselstrøk og brennetid vil gi ulike effekter. Sølvnitratet binder seg til metall og fører til korrosjon, så malerkniver og andre verktøy av metall bør rengjøres godt etter bruk.

Sigrild Blekastad blander sølvnitratmaling med leire for toning.

Prøvebiter og en løvedekorasjon malt med sølvnitratmaling er brent og maling kan snart vaskes av og gi en transparent farge.

I denne brenningen ble temperaturen satt til 610 grader med trekketid i 10 minutter. Det viste seg at fargen festet seg godt på fortinnete siden, men veldig svakt på siden uten metallbehandling.

Motivet er vasket etter brenning og sølvnitratet har festet seg til fortinningen og gitt en ravgul farge. Denne figuren er skisset opp raskt og røft, og alle skavankene kommer klart fram etter vask.

Alle deltakerne på samlingen: f.v. Elisabeth Sinnerud, Ståle Gjersvold, Anette Muldal, Knut Einar Norgren, Sigrid Blekastad, Inger Lise Tollefsen, Rakel Lyng og Ylva Renée Grøset.